

Bogdan Cybulski:

Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego (1918—1920),

Instytut Śląski w Opolu 1980, 223 stran

Práce se zabývá, jak naznačuje ostatně již její název, problematikou, která se bezprostředně dotýká i naší historie. Jde jí o rozbor činnosti Národní rady na Těšínsku, orgánu, jenž působil v době sporu o toto území mezi Československem a Polskem.

V úvodu stručně nastiňuje vývoj Těšínska na přelomu 19. a 20. století a dále sleduje kořeny sporu o ně, jež nalézají, v souladu s ostatními badateli (J. Valenta, A. Szklarska-Lohmanowa, J. Langer a další), v jednáních mezi naší a polskou zahraniční reprezentací na sklonku I. světové války, kde byl tento problém nadhozen, ale zůstal otevřeným. Vznik Národní rady Těšínského knížectví klade do poloviny října 1918. Její členové, které delegovaly hlavní polské politické strany působící na Těšínsku, od počátku jednoznačně proklamovali pojetí, podle něhož byla rada orgánem mocenským, usilujícím o připojení Těšínska k Polsku a zároveň si činícím nárok na podřízení všech osob, zejména včetně Čechů a Němců, na tomto území žijících.

Tento fakt autor dovozuje správně hned z jejího oficiálního prohlášení ze dne 30. října 1918, jímž přebírala moc, i z dalších opatření, která potom následovala: hned následujícího dne totiž zabralo polské vojsko Těšín a Bohumín a Národní rada si podřídila místní správu, záhy ovládla i soudnictví, hospodářské orgány a další oblasti. Práce odhaluje i další tendenci rady, a to její snahu vybudovat ucelený systém státních orgánů a sama se přeměnit v stálý orgán, což by ve svém souhrnu mělo zabezpečit určitou autonomii celé této oblasti.

Připomenuta je i známá dohoda z 5. 11. 1918, uzavřená mezi Zemským národním výborem pro Slezsko a Národní radou, již došlo k rozdělení sporného území a která byla z polské strany později interpretována jako definitivní uznání územních nároků. Ačkoli autor správně připomíná negativní ohlas, jež tato dohoda vzbudila v oficiálních československých kruzích, vlastní stanovisko již nezaujímá, zejména ke skutečnosti, že šlo fakticky o akt, který nemohl mít relevantní mezinárodněprávní důsledky.

V dalších částech autor podrobně analyzuje personální a politické, nikoli ovšem již sociální složení Národní rady. V jejím čele bylo plenární zasedání,

které představovalo oficiálně nejdůležitější formu činnosti rady. Skládalo se ze zástupců polských politických stran, jejichž počet kolísal vzhledem k vzájemným vztahům mezi nimi, vývoji mezinárodní situace, vnitřním poměrům a dalším okolnostem. Právní formu jeho činnosti představovala usnesení, v nichž byly obsaženy nejen akty mocenské povahy, ale též např. personální opatření, proklamace, dokumenty zahraničně politické a podobně.

Národní rada si vytvářela prezídium, které zejména řídilo její další správní a výkonné orgány a zabezpečovalo styk s institucemi působícími mimo ni, ať již polskými, či zahraničními. Zpočátku mělo čtyři členy, později se tento počet zvyšoval a zároveň byla posilována i jeho kompetence. Autor ovšem správně podtrhuje, že za všech okolností zůstal zachován vliv politických stran na složení i činnost prezidia. To si pak ještě vytvářelo k zajištění pomocných a technických úkolů prezidiální byro.

Působnost prezidia prošla v zásadě třemi etapami vývoje v souvislosti s genezí celkové situace na Těšínsku: nejprve mu byly podřízeny prakticky všechny místní orgány správní, soudní, hospodářské a další. Po konfliktu s československým vojskem v lednu 1919, který dopadl pro polskou stranu neúspěšně, se však tento okruh značně zúžil, zejména vzhledem k příchodu a činnosti dohodových orgánů (např. Hlavní plebiscitní komise). Konečně v průběhu roku 1920 s procesem postupné likvidace Národní rady ustávala i činnost jejího prezidia, jehož úkoly přecházely na centrální polské orgány.

Z dalších složek Národní rady připomíná autor činnost tzv. delegace pro těžbu uhlí, expozituru rady v Bielsku, dále sociálně politického, rozpočtového, měnového a hornicko-průmyslovo-obchodního oddělení, komise pro vývoz a dovoz a do-
pravního referátu.

Poté nás práce seznamuje s charakterem a významem vztahů, jež vznikaly mezi Národní radou a orgány polského státu. Poměrně malý význam přičítá vlivu, který zde měla regentská rada polského království, což ostatně plně odpovídalo i vcelku epizodické činnosti tohoto orgánu. Podstatně důležitější byly kontakty mezi Národní radou a Polskou likvidační komisí, sídlící v Krakově. Jejím prostřednictvím dosáhla totiž rada styku s dalšími orgány, a zejména též mohla notifikovat svoji vůli po připojení Těšínska k Polsku. B. Cybulski zároveň podtrhuje fakt, že šlo o dva zcela samostatné orgány, což bylo dáno i tím, že Likvidační komise vcelku záhy upustila od pokusů podřít si Národní radu.

Větší význam neměla pro Národní radu ani činnost Ústavodárného Sejmu, což autor odvozuje mimo jiné i z toho, že tento nedokázal provést na Těšínsku volby, což nepochybně snížilo jeho prestiž. Přímý vliv zde však neměl ani náčelník státu, i když se těšil velké oblibě hlavně ve vojenských kruzích, naproti tomu varšavská vláda ovlivňovala činnost rady a jejích orgánů v oblastech politických, školských, hospodářských a dalších, a totéž platilo i pro její ministerstva.

Vnější vztahy navazovala rada především s československými orgány, i když

Jim autor nepřikládá v celkovém hodnocení zásadního významu. Ještě méně důležité byly vztahy k likvidačním orgánům rakouským, zatímco poměrně velkou pozornost věnuje práce kontaktům, které vznikaly s různými mezinárodními orgány dohodových mocností, v první řadě těmi, které působily přímo na Těšínsku.

Druhou rovinu představovala vnitřní, resp. místní působnost Národní rady, jež prošla třemi etapami vývoje: logicky nejširší byla v době od vzniku rady do vojenského konfliktu s Československem, zatímco v dalších dvou, tj. do příchodu plebiscitní komise a v průběhu její činnosti se neustále zužovala. Analogickým vývojem prošla i věcná kompetence rady. V této souvislosti však dospívá autor k zajímavému a v mnoha ohledech původnímu závěru, totiž že normativní akty Národní rady se staly součástí nového polského právního řádu a modifikovaly dosud platné právo rakouské.

V souvislosti s přípravou konečného vyřešení hraničního sporu rozhodla polská vláda, že Národní rada bude rozpuštěna (jako nejzazší datum byl určen 15. červenec 1920). Ačkoli se na Těšínsku projeví snahy zachovat v nějaké podobě tento orgán, reprezentující místní autonomii, byl jeho osud zpečetěn. Postupně zanikala činnost jeho jednotlivých orgánů a počátkem srpna 1920 byla zřízena likvidační komise. V průběhu tohoto roku pak přešla většina pravomocí Národní rady na centrální polské orgány.

Monografie B. Cybulskeho je nepochybně zajímavá a poskytuje komplexní pohled na celou zkoumanou tematiku. V tomto smyslu i obohacuje bádání o počátcích činnosti buržoazního polského státu a má, jak bylo již naznačeno, co říci i našim vědeckým pracovníkům, jež může seznámit i s obtížně dostupným pramenným materiálem. Její slabinou je to, že autor nezaujímá vesměs obecnější kritické soudy a chybí i celkové zhodnocení a alespoň telegrafické naznačení dalšího vývoje, což by jistě úroveň práce pozvedlo.

Pavel Mates